

Megalitismoa Hernanin, bisitatzeko gida

— Etnogintza —

(Itzulpena: BITEZ)

Hernaniko udal mugapean hobi arkeologikoak zirela adierazten zuen lehen berria 1923 urtekoa da, J.M. Barandiaranek "Onyi-Mandoegi"ko mendilerroko "Antxista, Etzela eta Unamene" inguruetan, udalerriaren hegoaldeko muturrean zenbait egitura megalitiko aurkitu zituenekoa, hain zuzen ere.

Urtetan zehar, historiaurrearen zenbait iker-tzaile aritu izan da inguruok arakatzeko emaitza bikainekin, eta argitalpen zientifiko eta zabalkunde desberdinetan ezagutzera eman diren egitura berri anitz eta ugariak aurkitu izan dituzte.

Gaur egun, Hernaniko udalerriaren muga administratiboen barruan kokatutako Ondare Megalitikoa mota ezberdinetako 24 Monumentuk osatzen dute: 8 Dolmen, 14 Kronletx Pirinear, Zista bat eta Monolito bat, "Igoi-Akola"ko eta "Onyi-Mandoegi"ko mendilerro eta Estazio Megalitikoetan banaturik. Egitura hauek oinarritzko perspektiba eskaintzen dute lurraldearen zati honetan izandako okupazioen maiztasun eta intentsitateari dagokionez, zenbait giza-talderi dagokionez eta Kristo aurreko bigarren milurtekoetik K.a. III. mendera bitarteko kultur etapa desberdinetan zehar.

Ekar dezagun gogora Dolmenak bereziki K.a. 2.000-900 urte bitarteko aldiari dagozkion hilotza direla eta gehienetan hiru, lau edo harri bloke gehiagok osatutako poligono forma duen itxitura dutela, zenbaitetan estalki moduan jarritako beste bloke batek isten duena, multzo osoa harri koskorrez eta lurrez gainetik estalita, tumuloa osatuz. Ganbara honen barruan, normalki E. - W. (eguzkiaren irteera - sarrera) norabidean ezarrita, hildakoaren gorpua uzten zuten, bere gauzekin batera. Hilobi hauek behin eta berriz erabiltzen zizuten benetazko panteoiak osatuz.

Gogora dezagun, halaber, Kronletx Pirinearra zirkulu forma duen hilobia dela, lurrean bertikalki sartutako harrizko zenbait bloke osatua, eta barnekaldean, lurrazpian, hildakoaren eta berau

erretzeko erabilitako materialen errautsak gordezten zirela, eta K.a. 900garrenetik 300era bitarteko sekuentzia kulturalen barne sartzen dela.

Ondare Kultural garrantzitsu hau ikusi eta gozatu ahal izan dadin, ondoren bi ibilbide deskribatuko ditugu, gure uste apalean Saratsetako Lepoa eta Mulisko Gaina inguruetara joan eta erraz iristeko egokienak bait dira. Bertan aurkitzen diren Dolmena eta Multzo Megalitikoa kanpo arkitekturatik adierazgarrienak direlako eta ia urte osoan zailtasunik gabe ikus daitezkeelako aukeratu dira. Eta, bide batez, aipatutako ibilbidetik hurbil dauden beste zenbait elementu deskribatzeko ere aprobetxatzen dugu aukera hau, Historia eta Etnografia aldetik interesgarriak bait dira.

Ondare honen ulermenean eta azterketan sakontzeko lagungarri izango den oinarritzko bibliografia ere aipatuko dugu.

Esan behar dugu, bestalde, ibilbide hauek goiz batean presaka ibili gabe egiteko edo arratsaldean inguruak eskaintzen dituen beste zenbait aukera ikusten aprobetxatu ahal izateko, inguru haue-tara hurbiltzeko bidea kotxez egiteko moduan prestatu dugula.

Eta ibilbideak deskribatzen hasi aurretik esan, lan honetan azaltzen den toponimia Hernaniko Udal Txit Garaiak 1:15.000 eskalan laster batean argitara emango duen mapan agertzen denarekin bat datorrela. Salbuespen gisa esan behar dugu Monumentu Megalitikoei argitalpen zientifiko jakin batzutan eman zaizkien izendapenak errespetatu ditugula.

1.- SAGASTIETAKO LEPOKO DOLMENE- RAKO BIDEA

Saratsetako mendilepoan dago kokaturik, Igoi (Igoi) - Akola bezala ezagutzen den medilerroaren hego-mendebaldeko muturrean, metro batzu iparralderantz eta Akola baseritik gora.

Hernaniko kaskotik hasita, Goizuetarako errepidean zehar, Epeleko jatetxea pasa eta berehala, errepidea utzi eta ezkerretara, iturri baten ondoan (ur kaltegarria), Larregi baserri ondotik igaroko den pistatik gora joko dugu Akola baserrira iritsi arte.

Larrainetik aurrera pista harri txintxorrezkoa da, baina aise ibiltzekoa, aldi berean.

Badago Akola-ra Epelekoetik aurrera 2 kilometrotara dagoen Ereñotzuko auzotik iristeko modurik eta bertan gabiltzanez aukera ederra dugu errepidetik ezkerretara, auzoan sartu eta berehala, aitzinako Txilibita dorretxea ikusteko, puntu erdiko arkua eta leihozulo irekietan arku konopialak dituen bere sarreran dobelatuarekin.

San Antonioren eliza ondoan, eskuinetara, hormigoizko pista bat hasten da, aldapa gogorrean Alkatxurain baserri ingurutik gora doana. Hementxe ikus dezakegu, askaren ondoan, leku honetan garai batean zegoen aitzinako mugarri zentrala. Puntu honetatik aurrera pistaren bidea, harri txintxorrezkoa, erraz egin daiteke Akolaraino.

Akolara, mota askotako zuhaitzek babestutako leku zoragarri honetara iritsi eta behin, ibilgailua baso-bideak ez istearren ertzean utzi eta gora joko dugu, erreferentzi gisa Akola baserria hartuz, Iparralderantz daukagun lepo gaineraino. Behin gora iritsi garenean, eta Sagastietako Lepoa II izenez ezagutzen den Dolmenaren ondotik pasa eta gero (ezkerretan eta bidea baino beheraxeago, bere proportzioengatik eta gainean duen landaretzagatik aurkitzen zaila dena), aurkituko dugu Sagastietako Lepoa I izenez katalogatutako Dolmenaren egitura zoragarria.

Sagastietako lepo-ko dolmena

Dolmen ale bikain hau, 1950ean aurkitu eta induskatutakoa, Brontze Aroko (K.a. 2.000-900) hilobi arkitekturaren adierazgarri nabarienetakoa da. Ganbarak, estaldurak eta tumuloak gure inguruetatik leku gutxitan bezala irauten dute,

nahiz eta aipatu beharra dagoen tumuloa ebakiz ganbararen aurrean dagoen pasabidea indusketa egin zeneko garaikoa dela.

Lekuaren zabaltasuna, norabide guztietan irekia, eta monumentu ikusgarriaren behaketak, eraiki zeneko garaietara eramanez gaitzake irudimenari aukera ematen badiogu...

Bertatik, mendilerroan zehar Igorinerantz abia gaitzake Ipar-ekialderako norabidean, Akolako mendilepoa jeitsi ondoren, beronen muturretan mota bereko bi egituren gerakinak ikus ditzakegularik (planoan adierazten dira), eskuinetik jaisten den pistan zehar abiatu garen puntura itzuliko gara. Berriz Akolan gaudela, bertan dagoen jolasguneko aterpea eta instalazioak erabil ditzakegu.

Erantsitako krokisean, inguruan, saroberean erdian, ikus daitezkeen mugarri sailaren gutxi gora beherako kokapena ere adierazten dugu. Erreferentzia

gisa kararizko mugarriak direla esango dugu, forma errektangularrak eta metro leko altuera ingurukoak, goikaldean marrazki barenarekin. Marrazki hauetan

Akolako saroberean mugarri zentrala

zirkulu bat ikus daiteke eremu hauek mugatzen zituzten mugarrien norabide eta kokapenaren adierazle.

2.- MULISKO GAINA-KO MULTZO MEGALITIKOA

Multzo hau ordoki batean dago kokaturik, Oindi (Onyi) mendiaren hego-ekialdeko hegalean.

Hernaniko kaskotik, Portu eta Osinagako (Osiñaga) auzoetatik barrena Loidi baserriaren alboan, Bortoloanea baserri paretik Pardiola baserriraino igotzen den bidea hartu. Puntu honetan kotxea utzi, hemendik aurrerako pista "todo-terreno" ibilgailuek soilik zeharkatzeko modukoa bait da.

Argurutzeko gurutzea

Erdiko pista-
tik gorantz, 500
bat metro ibili
ondoren, Argu-
rutzeko ingu-
ruetara iritsiko
gara, gaur egun
pistaren gai-
nean eskuinean
kokatutako
uralita biltegi
batzurengatik
ezagut daite-
keelarik.

Inguru haue-
tara iristera-
koan, aipatuta-

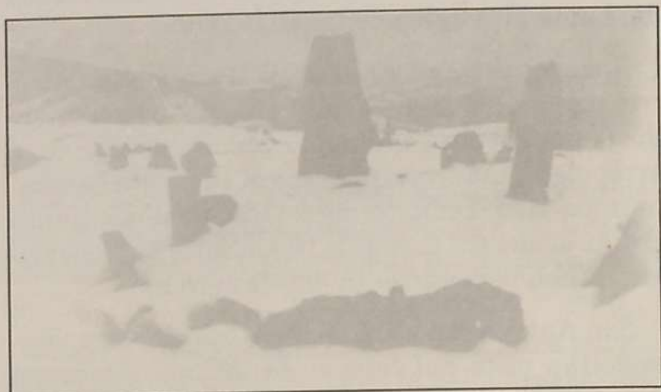
ko biltegiak dauden lursailera igaroko gara, alan-
bre tartean dagoen pasabidetik; biltegi horietako
baten ondoan harkaitz batean landutako gurutze
greziar bat dago, eta goraxeago, beste bloke baten
parean patriarkal moduko beste gurutze bat, hau
ere zorrotza. Leku honi aspalditik deitzen zaio
Argurutze, gurutze horiengatik hain zuzen.

Ibilbidearekin jarraituz, Saratsain baserriraino
iristen den pista ezkerretan utzi, eta gutxi gora
behera beste 2 km. ibili ondoren, zati batzutan oso
bide malkorrean gora igoz, Muniskueko lepora
iritsiko gara. Mendi-lepora iritsi baino metro gutxi
batzuk lehenago txabola baten alboan eta bidearen
eskuineko ertzean ur ona darion iturri bat aurki-
tuko dugu.

Bertara iritsi orduko, kararrian landutako en-
bor piramidal itxurako bloke bat ikusiko dugu;
bertan oraindik ere bere gainaldean leku honetan

kokatuta zegoen sarobearen erdiko mugarri izaera
ematen zioten zirkulua eta bi radioak ikus daitez-
ke.

Lepoa beste alderaino luzetara zeharkatuz, he-
goalderantz, Urnieta eta Hernaniko udalerrien
arteko muga adierazten duen pago lerro bateraino
iristerakoan eskuinetara igoko gara, Mendebalde-

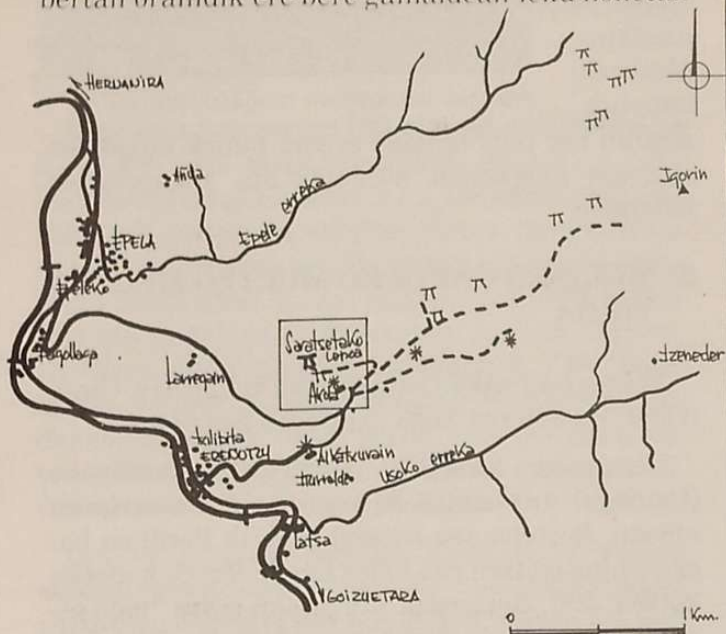

Mulisko gainako multzo megalitikoak

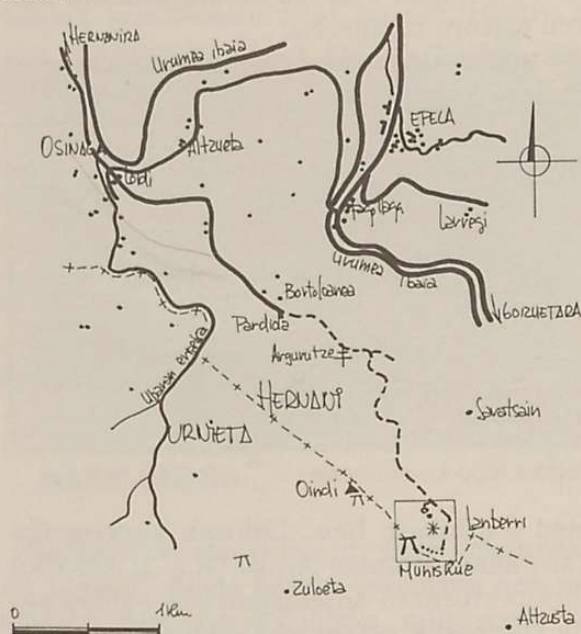
rantz, Muliskue Gaina inguruetaraino jendeak
"Kanposantu Zaharra" deitzen dion lekura, non
Burdin Aroko multzo megalitiko ikusgarria da-
goen (900-300 K.a.), bertan lau Kronletx Pirinear,
ganbara bikoitzeko zista eta zutarri bat ikus
ditzakegu.

1956, 1976 eta 1978 artean aurkitutako eta 1983
eta 1985 artean induskatutako multzoak ez du
azalpenik behar nahiko adierazgarria eta gogoe-
tagarria bait da inguruak gordetzen duen mezuan
sar gaitezen.

Ibilbide beretik itzul gaitezke, edota ingurua
aztertu ondoren, bertako edozein bidexkatatik je-
tsi, zelaietan barrena Pardiola baserriraino iris-
teko. □

SABASTIETAKO LEPOKO DOLMENERAKO BIDEA.

MULISKO GAINAKO MULTZO MEGALITIKORA BIDEA.

ALTUNA J.; MARIEZKURRENA, K.; ARMENDARIZ, A. et al.

1982. Carta Arqueológica de Guipuzcoa. Munibe 34: 1 - 242 + Cartografía. San Sebastián.

ALTUNA, J.; ARMENDARIZ, A.; BARRIO, L. del et Al

1990. GIPUZKOAKO KARTA ARKEOLOGIKA. I. MEGALITOAK. MUNIBE 7. ERANSKINA. SAN SEBASTIAN

APELLANIZ, J.M. (1973)

Corpus de materiales de las Culturas prehistóricas con cerámica de la población de las cavernas del País Vasco Meridional. MUNIBE Suplemento 1. 1.366 San Sebastián.

ATAURI, T.; ELOSEGUI, J.; LABORDE, M. (1951)

Exploración de tres Dólmenes de la estación dolménica de Igoin - Akola (Gipuzkoa). MUNIBE 3. 1 - 56 San Sebastián.

BARANDIARAN, J. M. de (1926)

Estaciones Megalíticas en Navarra. RIEV 17.358.368. San Sebastián.

BARANDIARAN, J. M. de (1928)

Nueva estación prehistórica en Guipuzcoa. Los Dólmenes de Landarbaso sumario de Eusko-Folklore 8. 153 - 156. Vitoria.

BARANDIARAN, J. M. de (1926)

Catalogue des stations préhistoriques des Pyrénées Basques (Ikuska 1 24- 40. Sare)

BARANDIARAN, J. M. de (1953)

El hombre prehistórico en el País Vasco. Ed. Ekin. Buenos Aires.

BARRIO, L. del (1979)

Nuevos Monumentos megalíticos en Guipúzcoa. MUNIBE 31. 257. 273, San Sebastián.

BARRIO, L. del y UGALDE, Tx. 1980

Nuevos monumentos megalíticos en Guipúzcoa. MUNIBE 32. 343. 378. San Sebastián.

ELOSEGUI, J. (1953)

Catálogo dolménico del País Vasco. Pirineos 9. 229. 378. Zaragoza.

HERNANDEZ, J. M.; (1957)

Notas sobre dos posibles restos prehistóricos. MUNIBE 8. 152 - 155. San Sebastián.

PEÑA BASURTO, L. (1960)

Reconstitución y Catalogación de los cromlechs existentes en Guipúzcoa y sus zonas fronterizas con Navarra. MUNIBE 12. 89 - 212. San Sebastián.

PEÑALVER, X. (1987)

Estudio de los Menhires de Euskal Herria. MUNIBE 35. 255. 450. San Sebastián.

PEÑALVER, X. (1987)

Mulisko Gaineko indusketa arkeologikoa. Urnieta - Hernani (Gipuzkoa). MUNIBE 39. 93 - 120 San Sebastián.